

PAPER

GLOBALASHUV SHAROITIDA MILLIY MUSIQIY IDENTLIKNI SAQLAB QOLISH MUAMMOLARI

Ibragimova Nozima Xurshedjon qizi^{1,*}

¹Namangan shahar 24-sonli Bolalar musiqa va san'at maktabi Musiqa nazariyasi fani o'qituvchisi

* inozima571@gmail.com

Abstract

Ushbu maqolada Globallashuv sharoitida milliy musiqiy identlikni saqlab qolish muammolari haqida va unda amalga oshiriladigan ishlar bo'yicha fikrlar yoritib berilgan. Maqolada dunyo ommaviy madaniyat (pop-kultura) hukmronligi kuchaygan bir paytda milliy o'zlikni (identlikni) saqlash zarurati. Shuningdek, G'arb musiqiy standartlarining mahalliy an'analarga ta'siri, milliy musiqani saqlab qolish va uni zamonaviylashtirish yo'llarini tahlil qilish nazarda tutilgan.

Key words: pop-kultura, identlik, akulturatsiya, milliy o'zlik, musiqiy standartlar, mahalliy an'analalar, nomoddiy madaniy meros, globallizatsiya, kultural gibridizatsiya.

Kirish

Bugungi kunda jamiyatimizning ko'plab sohalarida rivojlanishi jadal sur'atlarda oshib bormoqda. Shu boisdan, insonlarning hayot tarzi ham keskin o'zgarib bormoqda. XXI asrda insoniyat hayotining barcha jabhalariga shiddat bilan kirib kelgan globallashuv jarayonlari nafaqat iqtisodiy va siyosiy integratsiyani, balki madaniy birxillashuv ya'ni unifikatsiya xavfini ham yuzaga keltirdi. Globallashuv sharoitida "ommaviy madaniyat"ning agressiv tarzda yoyilishi natijasida milliy madaniyatlarning o'ziga xosligi, ayniqsa, musiqiy merosning sof holda saqlanib qolishi

jiddiy muammoga aylandi. Musiqa har bir xalqning ma'naviy olami, tarixiy xotirasi va milliy identligini belgilovchi eng muhim omillardan biri bo'lib, uning transformatsiyaga uchrashi milliy o'zlikning yo'qolishiga olib kelishi mumkin.

Adabiyotlar tahlili

Dunyo musiqashunosligida globallashuv va musiqiy identlik masalalari T. Adorno, J. Lull va F. Vadebek kabi olimlar tomonidan tadqiq etilgan bo'lib, ular ko'p hollarda g'arblashuv ya'ni "Westernization" jarayonining mahalliy an'analarga salbiy ta'sirini ta'kidlashadi. O'zbekiston musiqashunoslik

Compiled on: January 17, 2026.

Copyright: ©2026 by the authors. Submitted to *Advances in Science and Education* for possible open access publication under the terms and conditions of the [Creative Commons Attribution \(CC BY\) 4.0 license](#).

maktabida ham maqom san'ati, baxshichilik va milliy cholg'u ijrochiligi an'analari saqlash masalalari dolzarb yo'nalish hisoblanadi. Biroq, zamonaviy axborot texnologiyalari va raqamli platformalar hukmronligi davrida milliy musiqiy identlikni saqlashning yangi mexanizmlari yetarlicha tizimli tahlil qilinmagan.

Tadqiqot metodologiyasi

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi — globallashuv jarayonida o'zbek milliy musiqasining o'ziga xosligini saqlab qolishdagi to'siqlarni aniqlash va ularni bartaraf etish yo'llarini ilmiy jihatdan asoslashdan iborat. Ushbu maqsaddan kelib chiqib, quyidagi vazifalar belgilandi: milliy musiqiy identlik tushunchasining mazmun-mohiyatini yoritish; globallashuvning milliy musiqa san'atiga ko'rsatayotgan ijobiy va salbiy ta'sirlarini tahlil qilish; milliy musiqa namunalarini zamonaviy estrada yo'nalishlari bilan uyg'unlashtirish chegaralarini aniqlash. Globallashuv sharoitida milliy musiqiy an'analarning evolyutsiyasi, ommaviy madaniyat va professional an'anaviy musiqa o'rtasidagi o'zaro munosabatlar jarayoni ushbu maqolaning predmeti bo'lib xizmat qiladi.

Tahlil va natijalar

Globallashuvning musiqadagi eng ko'zga ko'ringan salbiy oqibati bu musiqiy unifikatsiya, ya'ni dunyo musiqasining yagona qolipga tushib qolishidir. Bugungi kunda g'arb pop-musiqasi standartlari (4/4 o'lchov, major va minor tonalliklari, standart garmoniyalar) global miqyosda dominantlik qilmoqda. O'zbek milliy musiqasiga xos bo'lgan murakkab usullar masalan, 7/8, 5/4 yoki 10/8 doira usullari va chorak tonli mikrointerval ohanglar zamonaviy raqamli dasturlarda ya'ni DAW tayyor shablonlarga tushmasligi sababli, yosh ijodkorlar tomonidan soddalashtirilmoqda. Bu esa milliy musiqaning shirasi va o'ziga xos akustik tabiatining yo'qolishiga olib keladi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, an'anaviy cholg'ularimiz dutor, tanbur, g'ijjak bugungi kunda ko'proq fonogramma tarkibida yoki bezak sifatida ishlatilmoqda. Aslida, har bir milliy cholg'u ma'lum bir ijro maktabi va falsafasiga ega. Globallashuv sharoitida ushbu cholg'ularning o'rnini sintezator va virtual kutubxonalar (VST plug-ins) egallashi

oqibatida cholg'u ijrochiligidagi o'ziga xos nolalar va kashishlar yo'qolmoqda. Jonli ijro an'anasi ya'ni ustoz-shogird tizimi va texnik mahoratga bo'lgan talab pasaymoqda.

Globallashuvga faqat salbiy hodisa deb qarash noto'g'ri. Tadqiqotimiz shuni ko'rsatadiki, globallashuv global shakl + lokal mazmun ya'ni milliy musiqani saqlashning samarali usuli bo'lishi mumkin. Masalan, "Ethno-fusion" yo'nalishida ijod qilayotgan guruhlar o'zbek maqomlarini jahon tan olgan jaz yoki ambient janrlari bilan uyg'unlashtirib, dunyo sahnalariga olib chiqish imkoniyatiga ega bo'ladi. Biroq, bu yerda me'yor masalasi juda muhim. Agar milliy ohanglar zamonaviy aranjirovka ichida o'zining metrik-ritmik mustaqilligini yo'qotsa, bu "milliy identlikning saqlanishi" emas, balki uning "assimilyatsiyasi" (yutilib ketishi) hisoblanadi.

Milliy identlikni saqlash va zamonaviylashtirish borasida o'zbek musiqa san'atida bir necha yondashuvlarni kuzatish mumkin. Maqom va Jaz uyg'unligi: milliy ashulalarning g'arb cholg'ulari bilan sintezi "global shakl — milliy mazmun" formulasiga mos keladi. Bu yerda milliy ashula o'zining chorak tonli mikrointerval tuzilishini yo'qotmagan holda, jaz garmoniyalari bilan boyitiladi. Bu identlikni saqlab qolgan holda jahon bozoriga chiqishning namunasidir. Ko'plab zamonaviy pop-ijrochilarimiz xalq qo'shiqlarini masalan, "Yalla" yoki "Lazgi" qayta ishlashda ularning murakkab ritmik asoslarini oddiy 4/4 evro-bit ritmiga tushirib qo'yimoqdalar. Natijada, asarning milliy ruhiyati yo'qolib, u shunchaki milliy so'zli g'arb qo'shig'iga aylanib qolmoqda. Bu jarayon ilmiy tilda "madaniy degradatsiya" deb ataladi.

Globallashuv sharoitida milliy identlikka bo'layotgan eng katta bosim bu dunyo aholisining qulog'i faqat temperatsiyalangan ya'ni standartlashgan tovush tizimiga moslashib qolayotganidir. O'zbek xalq musiqasidagi "nim pardachorak tonlar zamonaviy quloq uchun "noto'g'ri ijro" yoki "toza emas"dek tuyula boshladi. Bu madaniy imperIALIZMning natijasi bo'lib, insonlarning musiqiy didi g'arb standartlari asosida unifikatsiya qilinayotganidan dalolat beradi. Agar yosh avlod o'z milliy ohanglaridagi tabiiy tebranishlarni "nuqson" deb qabul qilsa, milliy identlikning asosi hisoblangan audial

kodlar yo'qoladi. Ilgari milliy musiqa ma'lum bir ijtimoiy muhitda masal; maqom — ma'rifiy davralarda, doston — davrada, folklor — marosimlarda ijro qilingan. Globallashuv ushbu ekotizimni buzib, musiqani umumiy "ko'ngilochar kontent" darajasiga tushirdi. Algoritmlar YouTube, Spotify musiqaning chuqurligiga emas, balki uning "usability" ya'ni qanchalik oson eshinishi darajasiga qarab reyting beradi. Natijada, o'zbek musiqasining falsafiy qatlami tasavvufiy she'riyat, murakkab shakllari chetga chiqib, faqat raqsga tushishga mo'ljallangan yuzaki namunalar qolmoqda. Bu jarayonni ilmiy tilda "musiqiy funksiyaning torayishi" deb atash mumkin.

Xulosa va amaliy takliflar

O'tkazilgan tadqiqotlar va tahlillar shuni ko'rsatadiki, globallashuv sharoitida milliy musiqiy identlikni saqlab qolish nafaqat madaniy, balki milliy xavfsizlik va ma'naviy barqarorlik masalasidir. Tadqiqot natijasida quyidagi xulosalar shakllantirildi. Identlikning transformatsiyasi ya'ni milliy musiqa globallashuv ta'sirida butunlay yo'qolib ketayotgani yo'q, biroq u kuchli assimilatsiya (yutilish) jarayonini boshdan kechirmoqda. G'arb musiqiy standartlarining dominantligi milliy ohang tizimlari mikrointervall va murakkab ritmik tuzilmalarning soddalashishiga olib kelmoqda.

Texnologik ziddiyat: Raqamli platformalar milliy musiqani dunyoga tanitish uchun keng imkoniyat ochsada, algoritmlar "ommaviy madaniyat" namunalarini ustun qo'yishi natijasida professional an'anaviy musiqa maqom, dostonlar chekka qatlamlarga surib qo'yilmoqda.

Gibridlashuv chegarasi: Milliy musiqani zamonaviy janrlar bilan sintez qilish — yoshlar auditoriyasini jalb qilishning samarali usuli. Biroq, bu jarayonda milliy dominant ohang saqlanib qolishi shart, aks holda bu madaniy merosning asl qiyofasini yo'qotishiga xizmat qiladi.

Takliflar

– "Oltin fond" raqamli bazasini yaratish: Milliy cholg'u asboblarning (tanbur, dutor, nay va h.k.) eng toza va professional namunalaridan iborat VST-kutubxonalarni (virtual cholg'ular) yaratish. Bu jahon bastakorlariga o'zbek cholg'ularidan xatosiz foydalanish imkonini beradi;

– Musiqa ta'limi muassasalarida faqat g'arbiy

12 tonli tizimni emas, balki o'zbek milliy parda tizimlarini maxsus kompyuter dasturlarida tahlil qilish va o'rgatishni joriy etish;

– Yoshlar orasida milliy musiqani ommalashtirish uchun "Maqom tarixi" yoki "Cholg'ular siri" kabi interaktiv va qisqa hujjatli loyihalarni ko'paytirish;

Xulosa qilib aytganda, globallashuvdan qochish emas, balki uning imkoniyatlaridan milliy manfaatlarni ko'zlagan holda foydalanish o'zbek musiqasining kelajagini belgilaydi. Milliy identlikni saqlash uni faqat muzeyda saqlash emas, balki zamonaviy insonning kundalik ma'naviy ehtiyojiga aylantirishdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Mirziyoyev Sh.M. "Milliy tiklanishdan – milliy yuksalish sari". – Toshkent: "O'zbekiston 2020. (Milliy madaniyat va san'atni rivojlantirishga oid davlat siyosati qismi uchun).
2. Yunusov R. "O'zbek xalq musiqiy ijodi" (Ilmiy-uslubiy tavsiyalar). – Toshkent, 2010.
3. Matyoquvov O. "Maqomat". – Toshkent: "Musiq 2004. (Maqom tizimi va parda tuzilmalari tahlili uchun).
4. Adorno T.W. "The Sociology of Music". – New York: Seabury Press, 1976. (Musiqiy unifikatsiya va ommaviy madaniyat tanqidi uchun).
5. Lull J. "Media, Communication, Culture: A Global Approach". – Columbia University Press, 2000. (Musiq va media munosabatlari haqida).
6. Slobin M. "Global Soundtracks: Worlds of Film Music". – Wesleyan University Press, 2008. (Etnomusiqashunoslik va jahon musiqasi sintezi).
7. Rajabov I. "Maqomlar masalasiga doir". – Toshkent: O'zSSR Davlat badiiy adabiyot nashriyoti, 1963.
8. Gofman A.B. "Moda va odamlar. Modaning yangi sotsiologiyasi". – Moskva, 2010. (Musiqiy did va ommaviy iste'mol tahlili uchun).
9. UNESCO. "Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage". – Paris, 2003.

(Nomoddiy madaniy merosni muhofaza qilish xalqaro hujjatlari).

10. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-3391-sonli qarori. "O'zbek milliy maqom san'atini yanada rivojlantirish chora-tadbirlari to'g'risida". 2017-yil 17-noyabr.